Dil ve Edebiyat Araştırmaları | Journal of Language and Literature Studies
Sayı/Issue: 32 - Autumn 2025, 289-310
DOI: 10.30767/diledeara.1722382 | **ISSN:** 1308-5069 **E-ISSN:** 2149-0651 Araştırma Makalesi / Research Article

Muhammad Yusuf'un Şiirlerinde Millî Kimlik İnşası

The Construction Of National Identity In Muhammad Yusuf's Poetry

Mustafa Said ARSLAN*

Öğr. Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi TÖMER,
msarslan@kastamonu.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-0640-747X
ROR ID: ror.org/015scty35

Gönderilme Tarihi / *Received Date*
18.06.2025
Kabul Tarihi / *Accepted Date*
09.09.2025
Yayım Tarihi / *Publication Date*
21.10.2025

Atıf/Citation: Arslan, M., S., Muhammad Yusuf'un Şiirlerinde Millî Kimlik İnşası *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 32, 289-310 doi.org/10.30767/diledeara.1722382

Hakem Değerlendirmesi:
İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme.
Çıkar Çatışması:
Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek:
Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Peer-review:
Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest:
The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support:
The author declared that this study has received no financial support

Dil ve Edebiyat Araştırmaları
Dergimizde yayımlanan makaleler CC-BY-NC-ND lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Language and Literature Studies
The articles published in our journal are published as open access under the CC-BY-NC-ND license.
tded.org.tr | 2025

Öz

İnsanoğlu, var olduğu günden itibaren bir kimlik arayışı içinde olmuştur. Başlangıçta bireysel düzeyde gerçekleşen kimlik edinme süreci, zamanla yakın çevreden uzak çevreye doğru genişleyen bir yapıya bürünmüştür. Kişinin anadili, dini, yaşadığı coğrafya, gelenek ve görenekleri gibi unsurlar çerçevesinde şekillenen kimlik, bireyin ait olduğu toplulukla özdeşleşmesini sağlayan millî kimliği meydana getirir. Millî kimlik, toplumları bir arada tutan en önemli unsurlardan biri olup bireylerin ortak bir kültürel ve tarihsel bağlam içinde varlık göstermelerine olanak tanır. Bu bağlamda millî kimlik, tarih boyunca çeşitli sosyolojik ve kültürel dönüşümlere uğramış, farklı dönemlerde değişen siyasi ve toplumsal koşullara bağlı olarak yeniden şekillenmiştir. Millî kimliğin inşa sürecinde edebiyatın ve sanatın önemli bir rolü bulunmaktadır. Edebiyat, toplumsal bilinç ve kimlik algısının şekillenmesinde etkili bir araç olup yazar ve şairler bu süreçte başat aktörler arasında yer almaktadır. Şairler ve yazarlar, eserlerinde işledikleri temalar ve üslup aracılığıyla millî kimlik unsurlarını pekiştirmekte ve toplumsal hafızanın oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Özbek edebiyatında önemli bir yere sahip olan şair Muhammad Yusuf, şiirlerinde işlediği millî kimlik unsurlarıyla Özbek toplumunun kültürel değerlerini yansıtmış ve halkın duyarlılıklarını dile getirmiştir.

Bu çalışmada, Muhammad Yusuf'un şiirlerinden hareketle Özbek millî kimliğinin inşa sürecindeki rolü değerlendirilecek ve şairin eserlerinde millî kimlik bilincini nasıl işlediği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Millî Kimlik, Özbek, Muhammad Yusuf, Şiir, Vatan

Abstract

Since the dawn of humanity, individuals have been in pursuit of identity. Initially a personal endeavor, the process of identity formation gradually expanded from the individual to encompass broader social circles. Shaped by native language, religion, geography, and cultural traditions, identity evolves into a national identity that allows the individual to identify with a specific community. National identity is one of the most significant factors that bind societies, enabling individuals to exist within a shared cultural and historical context. In this regard, national identity has undergone various sociological and cultural transformations throughout history and has been reshaped according to changing political and social conditions in different periods. Literature and the arts play a vital role in constructing national identity. Literature is an effective medium for shaping social consciousness and identity perception, and writers and poets are among the primary agents in this process. Through the themes they explore and their stylistic choices, poets and writers reinforce elements of national identity and contribute to the formation of collective memory. Muhammad Yusuf, a prominent figure in Uzbek literature, reflected the cultural values of Uzbek society and expressed the people's sensitivities through the national identity elements featured in his poetry.

This study aims to evaluate the role of Muhammad Yusuf's poetry in the construction of Uzbek national identity and to examine how the poet addresses national identity awareness in his works.

Keywords: National Identity, Uzbek, Muhammad Yusuf, Poetry, Homeland

Giriş

Millî kimlik, bireyin bir topluluğa aidiyetini belirleyen; dil, din, tarih, gelenek ve kültür gibi unsurları içeren çok katmanlı bir yapıdır. Bu kimlik biçimi, sadece bireysel özdeşleşmenin değil, aynı zamanda kolektif bilincin oluşmasında da belirleyici bir rol üstlenir (Smith, 1991, s. 17–22). Edebiyat ise bu kolektif kimliğin hem taşıyıcısı hem de kurucusudur. Tarihî kırılmaların yaşandığı dönemlerde edebî metinler, estetik değerlerinin ötesinde, toplumsal hafızayı diri tutan ve kimlik bilincini pekiştiren bir işlev kazanır (Assmann, 2008, s. 58–63).

20. yüzyıl boyunca Orta Asya coğrafyasında yaşanan siyasal dönüşümler, bu bölgede yaşayan halkların millî kimliklerinin hem bastırılmasına hem de yeniden inşa edilmesine neden olmuştur. Sovyetler Birliği, 1920'li yıllardan itibaren uyguladığı politikalarla Orta Asya toplumlarının geleneksel yapısını hedef almış; bu amaçla alfabe değişiklikleri, dinî kurumların kapatılması, tarihî şahsiyetlerin itibarsızlaştırılması gibi yöntemlere başvurmuştur (Khalid, 2007, s. 125–131; Northrop, 2004, s. 92–97). Özbekistan özelinde, Arap harflerinden Latin alfabesine, ardından Kiril alfabesine geçiş zorunlu tutulmuş; bu değişim yalnızca yazı sistemini değil, kolektif hafızayı da etkilemiştir (Frank, 1998, s. 44–47). Aynı zamanda Cedid hareketinin önde gelen temsilcileri olan Behbudi, Fitrat, Çolpan gibi aydınlar "halk düşmanı" ilan edilerek tasfiye edilmiş, böylece kültürel öncüler ortadan kaldırılmıştır (Özkan, 2012, s. 75–76).

Özbekistan, Batı Türkistan coğrafyasında Çarlık dönemi boyunca genel valiler ve Hristiyan misyonerler aracılığıyla "medenîleştirme" politikalarına maruz kalmıştır. Sovyetler Birliği'nin hâkimiyetiyle birlikte ise komiserler, çeşitli dernekler ve ateist söylemler yoluyla komünist ideolojinin yaygınlaştırılması ve "hürleştirme" adı altında toplumsal dönüşüm hedeflenmiştir. 1920-1940 yılları arasında Batı Türkistan'ın sınırları kâğıt üzerinde yapay bir biçimde yeniden çizilirken, bölge halkı da ideolojik olarak şekillendirilmeye çalışılmış ve bu süreç belirli ölçüde başarıya ulaşmıştır. Hem "medenîleştirme" hem de "hürleştirme" politikalarının etkilerini edebi eserler üzerinden takip etmek mümkündür. Taine'in edebiyat incelemelerinde "ırk" ve "dönem"in yanı sıra "çevre"yi de temel unsurlardan biri olarak ele aldığı düşüncesinden hareketle, özellikle "hürleştirme" sürecine ait şiir, hikâye ve romanlardan yola çıkarak geçen yüzyılın toplumsal panoramasını ortaya koyabiliriz (Açık, 2013, s. 46).

Muhammad Yusuf, Özbek edebiyatının önemli şairlerinden biri olarak tanınır. Yusuf, şiirlerinde Özbek halkının kültürel mirasını, dilini ve tarihini derinlemesine işlemektedir. Yusuf'un eserleri, millî kimlik, dilin korunması, halkın kültürel değerleri ve toplumsal direncin öne çıktığı, derin anlamlar içeren şiirlerden oluşur. Edebiyatındaki halk edebiyatı geleneğiyle modernizmi birleştiren yaklaşımı, onu Özbek edebiyatının önemli figürlerinden biri yapmıştır.

Muhammad Yusuf genç yaşlardan itibaren edebiyatla ilgilenmiş, Özbek edebiyatının önde gelen isimlerinden ilham almıştır. Eğitim hayatına Taşkent'teki üniversitelerde devam eden Yusuf, burada edebiyat alanında derinlemesine bir eğitim alarak şiir yazmaya başlamıştır. Gençlik yıllarında şiirlerini edebiyat dergilerine göndermiş ve hızla tanınmıştır. Yusuf, edebiyatı halkına hizmet etme, onların sorunlarına ve kültürel mirasına değinme aracı olarak görmüştür.

Yusuf, Taşkent'teki üniversite eğitimini tamamladıktan sonra, Özbek edebiyatına katkıda bulunmak amacıyla çeşitli dergilerde çalışmaya başlamış ve önemli bir edebiyat figürü haline gelmiştir. Ayrıca, halkın tarihine, diline ve kültürüne olan derin bağlılığı, onun şiirlerine yansımış ve geniş bir okuyucu kitlesi edinmesine olanak sağlamıştır. Yusuf'un şiirlerinde halk edebiyatının

etkisi görülse de, modern şiir anlayışını da benimsemiş ve geleneksel öğelerle modern öğeleri ustaca birleştirmiştir.

1. Muhammad Yusuf'un Edebî Kimliği ve Şiir Anlayışı

Muhammad Yusuf'un edebî kişiliği, halkının duygu dünyasına ve düşünce biçimine duyarlı bir anlayışla şekillenmiştir. Şiirlerinde millî kimlik, toplumsal değerler ve halkın direnç gücü gibi temalar ön plandadır. O, dili yalnızca bir iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda milletin kimliğini yaşatan temel bir unsur olarak görmektedir. Bu bakış açısıyla eserlerinde dilin korunmasına ve kültürel değerlerin yaşatılmasına özel bir önem atfeder. Halkın günlük yaşamı, gelenekleri, tarihi ve kültürü şiirlerinde sıkça yer bulur. Halk edebiyatı unsurları ile modern şiirin olanaklarını bir araya getirerek, evrensel boyutlara ulaşan bir ifade tarzı geliştirmiştir.

Muhammad Yusuf, Özbek edebiyatının önemli figürlerinden biri olarak, şiirlerinde derin bir millî kimlik bilinci taşır. Özbek halkının tarihi, kültürel mirası ve diline yaptığı atıflarla, şairin eserleri sadece edebi değil, aynı zamanda toplumsal bir anlam taşır. Özbek halkının kolektif belleğiyle iç içe geçmiş olan Yusuf'un şiirleri, millî kimlik anlayışının şekillendiği ve güçlendiği önemli bir alan olarak karşımıza çıkar. Özbek edebiyatında millî kimlik kavramı, yalnızca bireysel bir aidiyet duygusunu değil, halkın tarihsel ve kültürel birikiminin, dilinin ve değerlerinin de korunmasını ifade eder. Bu bağlamda, Yusuf'un şiirleri, millî kimliğin inşasında önemli bir yer tutar.

Millî kimlik, bir toplumu diğerlerinden ayıran kültürel, dilsel ve tarihsel unsurlardan beslenir. Benedict Anderson (2006, s. 18-20) millî kimliği, "hayali cemaatler" olarak tanımlar; bu cemaatler, bireylerin kendilerini bir bütünün parçası olarak hissetmelerini sağlar. Edebiyat ise, bu hayali cemaatin sınırlarını çizmede ve bireyleri bir arada tutmada önemli bir araçtır. Yusuf'un şiirlerinde millî kimlik temaları, sadece tarihsel bir geçmişi yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda bu geçmişin modern Özbek kimliğiyle buluşmasını da sağlar. Şair, geçmişin izlerini sürerken, halkının değerlerine ve kültürel öğelerine sahip çıkmayı vurgular.

Yusuf'un şiirlerinde, dilin millî kimliği yansıtma gücü özellikle dikkat çeker. Dil, yalnızca bir iletişim aracı olmanın ötesinde, toplumun ruhunu, değerlerini ve kimliğini taşır. Yusuf'un şiirlerinde Özbek Türkçesinin saf kullanımı, bu dilin halkın kimliğini inşa etmedeki rolünü pekiştirir. Şair, dilin korunmasının ve özleşmesinin millî kimlik için ne denli önemli olduğunu eserlerinde sıkça vurgular.

Yusuf'un şiirleri, sadece bireysel bir kimlik inşasını değil, aynı zamanda kolektif bir halk kimliğini de şekillendirir. Bu makalede, Yusuf'un eserlerinde yer alan dil, kültür, tarih ve toprak temaları üzerinden, şairin millî kimlik anlayışını analiz etmek, onun eserlerinin modern Özbek kimliği üzerindeki etkilerini ortaya koymak hedeflenmektedir.

2. Millî Kimlik Kavramı ve Edebiyatla İlişkisi

İnsan, aile başta olmak üzere yakın çevreden uzak çevreye doğru yayılan kimlikler bütünü ve kimlikler karmaşası içinde var olur. Kimlik kazanma çabası, bireyin kendi yaşamı ve yaşadığı çevre ile yakından ilintilidir (Seferoğlu, 2018, s. 375).

19. yüzyıldan günümüzün geç kapitalist, neoliberal ve küreselleşen dünyasına geçişte Batı medeniyetlerinde millî kimlik, 19. yüzyılda yükselen ulus-devlet yaratma refleksinin yansıması olarak milliyetçilik düşüncesi çerçevesinde ortaya çıkar. Millî kimlik yaratmak, bir ulus yaratmakla neredeyse eş anlamlıdır (Çokay Nebioğlu, 2021, s. 46).

Bostancı, kavram olarak kimliğin, kolektif aidiyetlerden başka, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama ilişki kurma-tanıma biçimimiz olduğunu belirtir (Bostancı, 1998, s. 42).

Millî kimlik, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran, tarihî, kültürel, dilsel ve sosyal ögelerin bütünleşerek bir toplumun ortak benliğini oluşturduğu bir kavramdır. Bu kimlik, toplumun ortak geçmişi, kültürel değerleri, semboller ve dil yoluyla ortaya çıkar. Millî kimlik, tarihsel olayların ve kültürel pratiklerin bir toplum tarafından hatırlanması ve gelecek nesillere aktarılmasıyla şekillenir. Özellikle ulus-devletlerin yükselişiyle birlikte, edebiyat, millî kimliğin inşasında önemli bir rol üstlenmiştir. Edebiyat, yalnızca bir toplumun dilini ve tarihini korumakla kalmaz, aynı zamanda millî bilinci oluşturan değerleri de şekillendirir (Hutchinson 2000, s. 20-30).

Millî kimlik ve millet, birbirleriyle alakalı etnik, kültürel, teritoryal, ekonomik ve yasal-siyasî pek çok unsurdan oluşan yapılardır (Smith, 2022, s. 33). Tarihî bir toprak/ülke ya da yurt, ortak mitler ve tarihî bellek, ortak bir kitlesel kamu kültürü, topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler, topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi gibi unsurlar bir araya gelerek millî kültürü oluşturur (Smith, 2022, s. 32).

Edebiyat, millî kimliğin taşınmasında ve toplumsal hafızanın güçlendirilmesinde merkezi bir işlev görür. Bir toplumun kültürünü, tarihini ve değerlerini yansıtan metinler, bireylerin ait oldukları toplumu tanımalarını sağlar. Bu anlamda, edebiyat, yalnızca bireysel bir kimlik inşası süreci değil, aynı zamanda toplumsal bir kimliğin oluşturulmasında da kritik bir rol oynar. Smith, millî kimlik anlayışını, "toplumların kendilerini diğerlerinden ayırt etme biçimi" olarak tanımlar ve bu farkındalığın edebiyat aracılığıyla pekiştiğini belirtir. Edebiyat, bireylerin kültürel bağlarını hissetmelerini sağlayan bir araçtır ve dil, bu bağın merkezinde yer alır (Smith, 2022, s. 185).

Dil, iletişimin ötesinde pek çok işleve sahiptir. Bu işlevlerin en önemlisi de onun bir topluluğu millet yapmasıdır. Milletler ancak dilleri ile birlikte anılırlar ve dilleri ile var olurlar zira dil milleti oluşturan kültür, gelenek, görenek gibi temel unsurları içinde barındıran ve bunların nesilden nesile aktarılmasını sağlayan en güçlü araçtır (Sakallı, 2015, s. 179).

Dil, bir toplumun kültürel kimliğinin ve değerlerinin taşıyıcısıdır. Anderson (2006, s. 67), dilin ulusal kimliği inşa etmedeki rolünü vurgularken, dilin sadece bir iletişim aracı olmanın ötesinde, toplumsal bilincin biçimlenmesinde önemli bir yer tuttuğunu ifade eder. Doğan Aksan ise Humboldt'tan yaptığı alıntıyla şunları söyler: "Bir ulusun dilinden o ulusun kültürüne, dünya görüşüne inilebileceğini savunan ve bu görüşü sonradan birçoklarınca benimsenen Humboldt, dilin bir ulusun ruhunun dış görünüşü olduğunu belirtmekte 'ulusun dili ruhudur; ruhu da dili' demektedir." (Aksan, 2003, s. 65). Ziya Gökalp ise dil ile millet ilişkisini "Millet, ne ırki, ne kavmî, ne coğrafi, ne siyasi ne de iradi bir zümre değildir. Millet lisanca, dince, ahlakça ve bediiyatça müşterek olan yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan bir zümredir." (Gökalp, 2007, s. 184) olarak açıklamıştır.

Dil, bir halkın geçmişiyle kurduğu bağı güçlendirir ve kültürel mirasının korunmasını sağlar. Bu bağlamda, edebiyat, dilin korunmasında ve onun halkın kimliğine yansımasında önemli bir işlevi yerine getirir. Özellikle şiir, dilin ritmik ve estetik kullanımıyla bu kimliği daha güçlü bir biçimde inşa eder.

Edebiyat, aynı zamanda millî kimlik duygusunu pekiştiren toplumsal bir araç olarak kullanılabilir. Yazarlar ve şairler, eserlerinde kendi halklarının kültürel unsurlarını, tarihsel zaferlerini, acılarını ve umutlarını işlerler. Bu süreç, halkın kimliğini tanımasını ve bu kimliği sahiplenmesini

sağlar. Edebiyat, halkın geçmişini anlatırken, aynı zamanda bu geçmişe dair bir anlam yaratır ve geleceğe yönelik bir kimlik inşa eder.

Fatma Açık'a göre (2013, s. 55) "Edebiyat belli bir arka planı olan ve kültürel zemin üzerinde oluşturulan bir anlatı sistemidir. Bu özelliği onun, kimlik oluşturmada ve kimliğin dönüştürülmesinde doğrudan etkili olabilmesini sağlar. Ancak bu edebiyat millî olduğu takdirde millî kimlik oluşturulabilir. Edebiyat sayesinde millî kimlik, siyasal kimlik, dini kimlik ve kültürel kimlik şekillendirilebilir. Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan destan ve şiir türü genelde tüm Türk topluluklarının olduğu gibi Özbek kimliğinin oluşturulmasında da önemli işlevler üstlenmiştir."

Son dönem Özbek Millî edebiyatının en yetenekli şairlerinden birisi Muhammed Yusuf'tur. Şair, 26 Nisan 1954'te, Andican vilayetinin Marhamat ilçesinin Kavunçi köyünde dünyaya gelmiştir. Orta öğreniminden sonra Rus Dili ve Edebiyatı Enstitüsüne devam etmiş ve 1978 yılında bu bölümü başarıyla tamamlamıştır (Arslan, 2021, s. 95).

1978-1997 yılları arasında birçok dergide çeşitli görevlerde bulunan Yusuf, 1997-2001 yıllarında "Özbekistan Yazarlar Birliğinde" başkan yardımcısı olarak çalışmıştır. Şair ayrıca, Özbekistan Cumhuriyeti milletvekili olarak da görev yapmıştır.

Muhammed Yusuf'un ilk şiirleri 1976 yılında, "Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı" dergisinde basılmıştır. Özellikle Özbek kültürünü dikkat çekici bir üslupla yücelttiği ilk şiirlerinden olan "Doppi" şiiri ile büyük dikkat çekmiştir.

İlk şiir kitabı olan "Tanıdık Sayfalar" 1985, "Bülbüle Bir Sözüm Var" 1987, "İltica" 1988, "Uykudaki Kız" ve "Halima Ananın Ninnileri" 1989, "Aşk Gemisi" 1990, "Gönlümde Bir Yar" 1991, "Vefasız Çok İmiş" ve "Yalancı Yar" 1993, "Erkek Geyik" 1995 ve "Gökyüzüme Götüreceğim" 1998, "Kıymetlimsin, Vatanım" 2004, "Seçmeler" 2007, "Millet ol, halkım!" 2009 yılında yayımlanmıştır (Arslan, 2021, s. 95).

Muhammad Yusuf'un şiirleri, Özbek halkının millî kimliğini inşa etme sürecinde önemli bir örnek sunar. Yusuf'un şiirlerinde yer alan millî kimlik unsurları, halkın tarihini, kültürünü ve dilini güçlendiren, toplumun ortak bilincini oluşturmayı amaçlayan unsurlar olarak öne çıkar. Şair, özellikle halkın dilini, geleneklerini ve kültürünü eserlerinde vurgulayarak, toplumu bir arada tutmayı hedeflemiştir. Yusuf'un şiirleri, millî kimliğin tarihsel ve kültürel bir miras olarak korunmasının yanı sıra, bu mirası modern toplumlarla da buluşturur. Yusuf'un şiirlerinde geçen dil ve kültür temaları, Özbek halkının ortak hafızasının ve kimliğinin canlı tutulması için önemli bir araçtır.

Yusuf'un şiirlerinde, dilin ve kültürün korunması, millî kimlik inşasının temel unsurlarındandır. Şair, yalnızca bireysel kimlikleri değil, aynı zamanda halkın kolektif kimliğini de şiirlerinde işlemektedir. Bu şiirler, Özbek halkının ulusal bir bilinç geliştirmesinde ve kültürel mirasını geleceğe taşımasında önemli bir rol oynamaktadır. Özbek dili ve kültürü, Yusuf'un şiirlerinde birer sembol haline gelir ve millî kimliğin sembolik dilini oluşturur. Bu bağlamda, Yusuf'un şiirleri, halkın kimliğini pekiştiren ve güçlendiren bir edebi araç olarak önemli bir yer tutar.

3. Sovyet Döneminde Özbek Kimliği ve Edebiyatın Direniş Rolü

Muhammad Yusuf'un şiirlerini anlamlandırabilmek için, bu eserlerin üretildiği tarihî bağlamı dikkate almak elzemdir. Özbek halkı, 20. yüzyıl boyunca Sovyetler Birliği'nin yürüttüğü ideolojik politikalar sonucu kültürel ve kimliksel bir dönüşüme maruz kalmıştır. Sovyet rejimi, milliyetçiliği "gerici" ve "ayrılıkçı" bir eğilim olarak görmüş; bunun sonucunda yerel kimlikleri oluşturan

dil, din, tarih ve kültür unsurlarını sistemli biçimde bastırmıştır (Khalid, 2007, s. 132–135; Northrop, 2004, s. 112–117).

Söz konusu baskıların en dikkat çekici örneklerinden biri, alfabe değişiklikleri yoluyla gerçekleşen kültürel kopuştur. Özbek Türkçesi, 1920'lerde Arap alfabesinden Latin alfabesine, 1940'larda ise Kiril alfabesine geçirilmiştir. Bu değişiklikler yalnızca teknik değil; halkın tarihsel ve dinî mirasıyla olan bağlarını kesme girişimi olarak değerlendirilmiştir (Frank, 1998, s. 45–47). Sovyet rejimi, bu tür yapısal müdahalelerle halkların geçmişini unutturmayı, "Sovyet yurttaşı" modeline uygun yeni bir kültürel kimlik inşa etmeyi hedeflemiştir (Assmann, 2008, s. 94–96). Daha da önemlisi, millî uyanışın öncüleri olarak görülen aydınlar—Behbudi, Fitrat, Çolpan gibi isimler—"halk düşmanı" olarak suçlanmış, birçoğu infaz edilmiş ya da sürgün edilmiştir (Özkan, 2012, s. 75). Böylece edebî hafıza taşıyıcıları susturulmuş, halk kendi geçmişine yabancılaştırılmıştır. Dinî kurumların kapatılması, camilerin yıkılması, Kur'an eğitiminin yasaklanması gibi uygulamalar da halkın manevî kimliğini zayıflatmayı amaçlamıştır (Kamp, 2006, s. 183–185).

Tüm bu baskılar karşısında, edebiyat halkın hafızasını koruma görevini üstlenmiş, dolaylı yollarla kimlik inşasına katkıda bulunmuştur. Özellikle 1980'lerin sonunda glasnost ve perestroyka politikaları ile birlikte ifade alanı genişlemiş, bu da şairlerin kimliksel söylemleri daha açık biçimde ifade etmelerine imkân tanımıştır (Khalid, 2007, s. 196–198).

Muhammad Yusuf'un şiirleri işte bu tarihsel-siyasal bağlam içinde değerlendirildiğinde anlam kazanır. 1954 yılında doğan şair, Sovyet ideolojisinin eğitim ve kültür alanlarında etkin olduğu bir ortamda yetişmiştir. Ancak eserlerinde, bu ideolojinin silikleştirmeye çalıştığı değerleri yeniden inşa etme çabası görülmektedir. Yusuf'un şiirlerinde görülen tarihî şahsiyetlere atıflar, geleneksel kıyafet ve sembollerin yeniden yüceltilmesi, vatan ve dil hassasiyeti, geçmişle kurulan bir hesaplaşmanın ve gelecek için yapılan bir kimlik çağrısının göstergesidir (Tursunov, 2017, s. 28–30; Yusupov, 2004, s. 14–16).

Özellikle Yusuf'un Behbudi, Nevâyî, Çolpan gibi şahsiyetlere atıfları, yalnızca birer edebî selam duruşu değil, unutturulmaya çalışılan bir kültürel mirasın hatırlatılmasıdır. Bu bağlamda Yusuf'un şiirleri, yalnızca millî kimliğin estetik bir temsili değil, aynı zamanda Sovyet döneminin mirasıyla yüzleşme ve kimliğin diriltilmesi girişimidir. Dolayısıyla bu şiirler, post-Sovyet dönemde halkın kendilik bilincini yeniden kurmasına katkı sağlayan, tarihsel bağlamla güçlü ilişkiler kuran metinlerdir.

4. Muhammad Yusuf'un Şiirlerinde Millî Kimlik Unsurları

Muhammad Yusuf, Özbek edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olarak, şiirlerinde millî kimlik temalarını derinlemesine işlemiş bir şairdir. Şair, Özbek halkının kültürünü, dilini, tarihini ve geleneklerini eserlerinde güçlü bir biçimde yansıtarak millî kimliği inşa etme sürecine katkı sağlar. Yusuf'un şiirlerinde millî kimlik, yalnızca bir toplumsal aidiyet duygusunun ifadesi değil, aynı zamanda halkın tarihiyle, kültürüyle ve dilinin gücüyle bağlantılı bir kültürel direncin ve halk bilincinin yansımasıdır. Yusuf'un şiirlerinde millî kimlik unsurları, dil, toprak, tarih ve kültür gibi temel unsurlar üzerinden şekillenir.

4. 1. Dilin Rolü ve Millî Kimlik

Dil, bir halkın kültürünü, tarihini ve kimliğini taşıyan en önemli araçtır. Bir toplumun dili, sadece iletişimde kullanılan bir araç değil, aynı zamanda toplumun değerlerini, dünya görüşünü

ve kolektif hafızasını taşıyan bir varlık olarak kimliği inşa eder. Dil, kimliği tanımlayan ve pekiştiren temel bir unsurdur, çünkü bir halkın dilinde, o halkın geçmişi, kültürel pratiği, özlemleri ve düşünsel yapısı yansır. Bu yüzden dil, sadece bir iletişim aracından çok daha fazlasıdır; kimliğin yaşatılmasında ve korunmasında kritik bir rol oynar. Dili kaybetmek, bir halkın kimliğini kaybetmesi anlamına gelir. Bu sebeple, dilin korunması ve geliştirilmesi, millî kimliğin de korunması anlamına gelir.

Sovyet yönetimi altında dil, kimliğin bastırılmasında en etkin araçlardan biri olarak kullanılmıştır. Özbek Türkçesi üzerindeki alfabe değişiklikleri (Arapça - Latin - Kiril) halkın tarihsel belleğini zayıflatmaya yönelikti (Frank, 1998, s. 45–47). Bu süreç, dilsel sürekliliği kesintiye uğratmış ve halkın edebî mirasıyla bağını koparmıştır.

Yusuf'un şiirlerinde dil, millî kimliğin en önemli taşıyıcısıdır. Şair, Özbek dilinin saflığını ve zenginliğini savunarak, halkının dilini, kültürünü ve kimliğini korumanın önemini vurgular. Özbek Türkçesi, Yusuf'un şiirlerinde bir halkın özüne ait bir değer olarak yer alır. Dil, halkın kültürünü taşıyan bir araç olmanın ötesinde, millî kimliğin korunmasında temel bir rol oynar. Dilin kaybolması, sadece bir iletişim aracının kaybolması anlamına gelmez; bu, bir halkın kimliğinin kaybolması anlamına gelir. Yusuf, şiirlerinde dilin korunmasının ve geliştirilmesinin millî kimliğin korunması için ne kadar önemli olduğunu sıkça vurgular. Özbek dilinin, halkın tarihini, geleneklerini ve kültürel mirasını aktarabilme gücü, şairin şiirlerinde sürekli olarak vurgulanan bir temadır.

Yusuf'un şiirlerinde dilin, halkın kimliğini oluşturma sürecinde merkezi bir rol oynadığını vurgular: "Dil, halkın kalbidir; dil kaybolursa, kimlik de kaybolur. Biz, geçmişimizin sesini bugüne taşıyoruz". Bu görüş, şairin dilin sadece bir iletişim aracı değil, halkın ruhunu yansıtan bir varlık olduğuna dair derin bir anlayışa sahip olduğunu gösterir. Ayrıca bu dizeler, dilin millî kimlik üzerindeki etkisini ve dilin korunmasının bir halkın kimliği için ne denli hayati bir mesele olduğunu açıkça ortaya koyar.

Yusuf, şiirlerinde dilin, halkının kimliğinin bir parçası olarak bir kültürel direnç gösterisi olduğunu belirtir. Bu direnç, halkın kimliğini kaybetmemek için verdiği mücadeleyi ve bu mücadelenin dil aracılığıyla sürdürüldüğünü ifade eder.

Yusuf'un şiirlerinde dilin korunması, halkın kültürel hafızasının ve kimliğinin geleceğe aktarılabilmesi için bir araç olarak karşımıza çıkar. Şairin şiirleri, bu konuda bir bilinç oluşturma çabası taşır. Dilin, halkın kimliğini oluşturan temel bir yapı taşı olduğunu belirterek, halkını dilin korunması konusunda uyarır.

Dil, Yusuf'un şiirlerinde yalnızca bir kimlik ifadesi değil, kimliğin şekillenmesinde aktif bir rol oynayan araçtır. Şairin şiirlerinde kullandığı dil, halkının geçmişini, kültürünü, özlemlerini ve direncini açığa çıkaran bir imgelem oluşturur. Dil, bir halkın kimliğini sadece yansıtan değil, aynı zamanda kimliğin temellerini atmak için kullanılan güçlü bir araçtır. Yusuf, şiirlerinde dilin gücünden yararlanarak, halkının kültürel birikimini modern dünyaya taşır. Dil, şairin elinde, millî kimliği yeniden şekillendiren ve onu yeni bir bağlama entegre eden bir araç haline gelir.

Şair, şiirlerinde dilin millî kimlik üzerindeki etkisini şu şekilde dile getirir: "Dil, bir halkın varlık nedenidir. Bizim kimliğimiz, dilimizde var olmalıdır". Bu ifade, dilin halkın kimliğiyle ne kadar iç içe geçtiğini ve dilin korunmasının, millî kimliğin yaşatılması için nasıl bir gereklilik olduğunu vurgular.

Günümüz dünyasında, dilin korunması birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Küreselleşme, teknolojik ilerlemeler ve dış kültürlerin etkisi, yerel dillerin ve kültürlerin yozlaşmasına veya kaybolmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, Yusuf'un şiirleri, dilin korunmasının sadece bir kültürel sorumluluk değil, aynı zamanda bir millî kimlik meselesi olduğunu ortaya koyar. Şair, Özbek dilinin saflığının korunması için sürekli bir çaba gösterir ve dilin modern dünyadaki etkilerden nasıl korunması gerektiğine dair bir direniş sergiler. Yusuf'un şiirleri, halkının kültürünü ve kimliğini modernleşmeye ve dış baskılara karşı korumak için dilin gücünü kullanır.

Muhammad Yusuf, Özbekçenin fedakâr bir savunucusuydu. O, her kelimeyi vatan olarak görür ve vatanı korumanın millî dili korumakla başlaması gerektiğini şiirlerinde sıkça vurgulardı. Muhammad Yusuf'un "Ana dilim, affet beni" adlı şiiri, millî kimlik unsurlarını vurgulayan güçlü bir eser olarak değerlendirilebilir. Bu şiir, dilin bir milletin varlığını sürdürebilmesi için temel unsur olduğunu ve onu korumanın millî kimliğin yaşatılmasıyla doğrudan bağlantılı olduğunu gözler önüne sermektedir.

"Sen olmasan ne işe yarardı süslü şiirler?

Bu dünyada dili olmayanın gönlü de olmaz, derler.

Senin değerini biçip gitti Ali Şîr Nevâyîler,

Yüreğimin en kıymetli, hiç solmayacak çiçeği,

Ana dilim, affet beni, ana dilim." (Salamova, 2005, s. 105)

Şiirin en belirgin millî kimlik unsuru, dil konusundaki hassasiyettir. Şair, dilin yalnızca bir iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda milletin ruhunu, kültürünü ve varlığını koruyan temel unsur olduğunu vurgulamaktadır: «Sen olmasan ne işe yarardı süslü şiirler?» Burada dil ve edebiyat arasındaki bağ açıkça ortaya konmaktadır. Dilin varlığı olmadan şiirin ve edebiyatın bir anlam taşımayacağı ifade edilerek, millî kimliğin sanatsal ve kültürel yönüyle korunması gerektiği anlatılmaktadır. Şair, dilin bir sanat dalı olan şiirle nasıl iç içe geçtiğini göstererek, onun korunması gerektiğini dile getirmektedir.

Özellikle şu dizelerde, dilin millî kimlik ve duyguların taşıyıcısı olduğu vurgulanmaktadır: «Bu dünyada dili olmayanın, gönlü de olmaz, derler.» Bu mısrada dilin, bir milletin ve bireyin duygusal dünyasının temeli olduğu belirtilmektedir. Dilini kaybeden toplumların, kültürel ve millî kimliklerini de kaybedecekleri düşüncesi vurgulanmaktadır.

Muhammad Yusuf, dil ve sanatın millî kimliği koruma ve yaşatma konusundaki önemini şiirlerinde sıkça dile getirir. "Nida" adlı şiirinde "Usmon Nosir'in dut dalına astığı ekmeğe dokunmasınlar" (Yusuf, 1987, s. 25) gibi ifadeler, edebiyatın kutsallığını simgeler. Şiirlerinde Özbek diline ve halk müziğine sıkça gönderme yaparak dilin, millî kimliği besleyen bir kaynak olduğunu ifade eder.

"Ama söyleyin onlara, canı sıkmasınlar artık,

"Şiir yazdım" diye bin yıllık destana da dil uzatmasınlar,

Usmon'un dut dalına astığı ekmeğe dokunmasınlar…

Şu anki yüreğimi dinleyiniz, hey hu…" (Yusuf, 1987, s. 25)

Bu mısralarda, Özbek edebiyatının genç yaşta kaybettiği yetenekli şairi Usmon Nosir'e (1912-1944) ve onun masum, temiz ruhuna ait bir simgeye gönderme yapılmıştır. "Dut dalına ekmek asmak", hem yoksulluk hem de hürriyet duygusuyla ilişkilendirilebilir.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde kullandığı deyimler, benzetmeler ve ninniler, Özbek halk edebiyatının ve günlük yaşam pratiklerinin millî kimliğin ayrılmaz bir parçası olduğunu gösterir. Örneğin: "Halime Anamın Ninnileri" (Yusuf, 1991a) adlı şiir kitabında yer alan şiir ve ninnilerin birçoğunda kullanılan "Pichir-pichir qilmanglar, qiqir-qiqir kulmanglar" (Fısıldamayın, kıkırdamayın) gibi tekrarlar, halk arasında sıkça kullanılan geleneksel bir uyarıyı şiire taşır ve dilsel özgünlüğü korur. Yusuf, bu eserde ninniler ve ağıtlar, annelik ve vatan sevgisi gibi evrensel temaları Özbek halkının kültürel bağlamında işleyerek, dilin millî kimlikteki önemini vurgular.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde ana dil, milletin varlığı ve kimliğinin temel taşlarından biri olarak işlenmiştir. "Millet ol, halkım" (Salamova, 2005) adlı eserde dil, sadece bir iletişim aracı değil, halkın ruhunu, tarihini ve kültürünü taşıyan bir unsur olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Yusuf'un dili halkın millî bilincini güçlendirmek için bir araç olarak kullandığını görmekteyiz. "Dilek" şiirinin aşağıdaki dörtlüğü bu açıdan bir örnek olarak gösterilebilir:

"Beşiklerle dolup taşsın bir Özbekler,

Dili açılmadan gözü parlayan hür Özbekler,

Devletbekler, Etikodbek, İmanbekler,

"Dedeciğim," diyerek sakallarını okşasınlar." (Salamova, 2005, s. 9)

Bu dizelerde bebeklerin ilk konuştuğu dilin Özbekçe olması gerektiği vurgulanarak, dilin millî kimliğin devamlılığı açısından kritik bir unsur olduğu belirtilmektedir.

Şair, şiirlerinde Özbekçenin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını sıkça vurgulamaktadır. «Tanıdık Kavaklar» ve «Uykudaki Kız» eserlerinde dil, geçmişin ve ataların mirasının bir devamı olarak görülmekte ve genç nesillere aktarılmasının önemi üzerinde durulmaktadır. Özellikle şu dizeler, dilin kültürel hafızayı taşıyıcı bir unsur olduğu fikrini desteklemektedir:

"Vatan, nerede olursan ol, sen yoldaşımsın,

Atalarımın yattığı secdegâhımsın." (Salamova, 2005, s. 7)

Bu dizelerde dilin, geçmişten gelen mirası gelecek nesillere aktarma işlevi ön plana çıkmaktadır.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde dil, kültürel bağımsızlığın bir sembolü olarak da ele alınmaktadır. Özellikle "İman Şarkısı" ve "Gönlümde Bir Yar" adlı eserlerinde millî direniş ve dilin özgürlük mücadelesinin bir parçası olduğu fikri işlenmektedir.

Örneğin:

"Namus için adı değil, ruhu yücelt,

Zor günde düşmandan kaçan, düşmana dosttur." (Salamova, 2005, s. 12)

Bu dizelerde "namus" kavramı ile dil arasındaki bağ kurulmakta ve dilin millî onurun bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Şair, şiiri ve dili, atalarından kalan ve gelecek nesillere eksiksiz ve hatasız aktarılması gereken kutsal bir miras olarak görür.

"Rüyama girer Kadirî babam,

Bitkin, güçsüz, hâlsiz ve huzursuz.

Rüyama girer Kadirî babam:

Kalk der, bu kadar çok uyudun evlat." (Yuldashev, 2021, s. 39)

Bu dizelerde millî kimlik, edebiyat mirası ve geçmişin geleceğe verdiği mesajlar işlenmektedir. Kadirî gibi büyük bir edebiyatçının rüyada belirmesi, onun bıraktığı mirasın unutulmaması gerektiğini ve şairin ona sahip çıkması gerektiğini ima etmektedir. Ayrıca, "uyumak" metaforu, halkın veya şairin duyarsız kalmaması gerektiği mesajını taşımaktadır.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde dil, yalnızca bir iletişim aracı değil, millî kimliğin, bağımsızlık mücadelesinin ve kültürel hafızanın taşıyıcısı olarak ele alınmaktadır. Onun eserlerinde, dil ve millet kavramı iç içe geçmiş olup Özbekçenin korunması ve yüceltilmesi, millî bilincin temel unsuru olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda, Muhammad Yusuf'un eserlerini incelerken, onun dil kullanımını sadece bir estetik tercih değil, aynı zamanda millî kimliği güçlendirme aracı olarak değerlendirmek mümkündür.

4. 2. Toprak ve Vatan Temaları: Kimlik ve Aidiyetin Temeli

Sovyetler Birliği döneminde uygulanan zorunlu göç politikaları ve tarım kolektifleştirmesi, halkın toprağıyla olan bağını ciddi şekilde zedelemiştir (Northrop, 2004, s. 116). Bu nedenle Yusuf'un şiirlerinde toprağa yapılan vurgu, yalnızca nostaljik bir özlem değil, aynı zamanda gasp edilen kimliğin yeniden tesisi olarak da yorumlanmalıdır.

Yusuf'un şiirlerinde toprak ve vatan temaları, millî kimliğin sembolik unsurları olarak önemli bir yer tutar. Toprak, bir halkın tarihinin, kültürünün ve kimliğinin şekillendiği mekân olarak karşımıza çıkar. Yusuf, vatanı bir milletin kimliğinin şekillendiği ve bu kimliğin sürekliliğinin sağlandığı kutsal bir değer olarak görür. Şair, vatan sevgisini sadece bir coğrafi aidiyet duygusunun ötesine taşır. Vatan, halkın kültürel, dilsel ve tarihsel bağlarını ifade eden bir simgeye dönüşür. Yusuf'un şiirlerinde, vatan teması, halkın geçmişine ve kültürel mirasına duyduğu derin sevgi ile özdeşleşir.

Yusuf'un "Vatan" adlı şiirinde, toprağa ve vatana duyulan derin sevgi şu şekilde dile getirilir: "Vatan, halkın nefesidir; onsuz nefes almak mümkün değildir" (Salamova, 2005, s. 6-7). Bu dizeler, vatanın millî kimlik için taşıdığı önemi ve halkın vatanla olan güçlü bağını açıkça yansıtmaktadır. Toprak ve vatan temaları, şairin millî kimlik anlayışında halkın coğrafi ve kültürel aidiyetinin ne kadar önemli olduğunu gösteren unsurlar olarak öne çıkar.

Şair, Türkistan'ı "Ana Türkistan" olarak adlandırırken, onu bir anne gibi görmeyi arzuluyor ve onu vatan olarak tanımlıyor. Onu özgürlüğün ve bağımsızlığın başlangıcı olarak kabul ediyor. Şair Muhammad Yusuf, Behbudî'nin hayalini kurduğu Türkistan'ı, bağımsızlığa ulaşmak isteyen bir diyarı, bağımsızlık döneminde sevinç gözyaşlarıyla anmaktan mutluluk duyuyor.

"Ruhu göklere sığmaz, coşarak yükselir,

Gözler sevinç gözyaşlarıyla doldu.

Ama sen neden mahzun, perişansın?

Ana Türkistan, sana ne oldu?"

Şair, Türkistan'ın hiçbir zaman mahzun görünmesini istemez. Onun geçmişteki perişan anılarını hatırlamadan, dimdik durmasını ve cesur bir şekilde yoluna devam etmesini arzulamaktadır (Avazov, 2021, s. 49).

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde toprak ve vatan, sadece bir coğrafi mekân değil, ataların mirası, kimliğin taşıyıcısı ve aidiyet duygusunun temel kaynağı olarak işlenmektedir. Özellikle "Millet

ol, halkım" adlı şiirinde vatan, geçmişle gelecek arasındaki köprü olarak tasvir edilir. Şair, vatanı sadece doğup büyüdüğü bir yer olarak değil, aynı zamanda bir kutsal emanet olarak görmektedir:

"Babanızın öpmesi gereken kutsal bir topraktır bu,

Ne kadar öperseniz, o kadar borçlusunuz bu toprağa." (Salamova, 2005, s. 50)

Kuşak şiirinin bu mısralarında toprak, halkın geçmişiyle bağlantısını kuran kutsal bir unsur olarak ele alınmaktadır. Şair, halkın bu kutsal toprağa sahip çıkmasını ve onun değerini bilmesini vurgulamaktadır.

Şairin şiirlerinde toprak, sadece bir yaşam alanı değil, aynı zamanda halkın onuru ve gururu olarak ele alınmaktadır. «İman Şarkısı» adlı şiirinde, vatan sevgisinin bir insanın ruhunu nasıl şekillendirdiği anlatılır:

"Yurdum diyen cesur Yurtbaşına selam,

Ona kanat olmak istersen, millet ol, halkım!" (Yusuf, 2004, s. 3)

Bu dizelerde vatan sevgisinin, bir bireyin aidiyet hissini nasıl güçlendirdiği anlatılmaktadır. Şair, vatanın sadece fiziksel bir varlık değil, aynı zamanda insanların birlik ve beraberliğini sağlayan bir değer olduğunu vurgular.

Şairin şiirlerinde toprak, geçmişle gelecek arasında bir bağ kuran temel unsur olarak sunulmaktadır. «Methiye» adlı eserinde, vatan ve toprak bir miras olarak ele alınır:

"Kitapların kervan kervan yakıldı,

Yaraların merhemine muhtacım,

Göğsündeki beş asırlık yanık hasret

Nevâyî'ye ulaşmak istersen, millet ol, halkım!" (Yusuf, 1991b, s. 213)

Burada Nevâyî'nin mirası ile vatan arasındaki bağ öne çıkar. Şair, toprağın sadece maddi bir unsur olmadığını, aynı zamanda kültürel ve edebi mirasın taşıyıcısı olduğunu ifade etmektedir.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde vatan, sadece bir aidiyet duygusu değil, aynı zamanda mücadele ve direnişin sembolü olarak işlenmiştir. Özellikle "Methiye" adlı şiirinde, halkın bağımsızlığı için savaşması gerektiği şu dizelerle vurgulanır:

"Gururlular kana bulaşsa Gîrat'ta,

Kör evlatlar vatanı gizlice satarsa,

Babürler Hîrat'ta habersiz uyursa,

Gidip onları uyandırmak istersen, millet ol, halkım!" (Yusuf, 1991b, s. 213)

Bu dizelerde, toprak sadece bir yaşam alanı değil, aynı zamanda bağımsızlık mücadelesinin simgesi olarak ele alınmaktadır. Şair, halkın vatanına sahip çıkması gerektiğini güçlü bir dille ifade etmektedir.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde vatan, insanın yaşamında değişmez bir değer olarak sunulur. "Yakarış" adlı eserinde şu dizeler yer almaktadır:

"Ben dünyada ne yaptım ki,

Sen benim parlak ışığımsın,

Ben sultanım,

Sen Süleyman'ın tahtısın." (Yusuf, 1991b, s. 144)

Burada vatan, insanın ruhunu aydınlatan bir ışık, ona yol gösteren bir rehber olarak ele alınmaktadır. Vatan, insanın kimliğini belirleyen en güçlü unsurlardan biri olarak tasvir edilmektedir.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde toprak ve vatan, millî kimliğin temel taşlarından biri olarak işlenmiştir. Şair, toprağı sadece bir coğrafi unsur olarak değil, aynı zamanda halkın tarihi, kültürü ve geleceğinin garantisi olarak görmektedir. Onun şiirlerinde vatan sevgisi, halkın birlik içinde olması gerektiği fikriyle birleşmekte ve güçlü bir millî bilinç oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Muhammad Yusuf'un şiirleri incelendiğinde, onun, vatan sevgisini sadece duygusal bir unsur olarak değil, aynı zamanda bir kimlik ve aidiyet meselesi olarak ele aldığı görünür.

4. 3. Tarih ve Kahramanlık Temaları: Geçmişin Gücü ve Bugüne Etkisi

Tarih, millî kimliğin oluşturulmasında bir halkın geçmişiyle kurduğu güçlü bağları simgeler. Yusuf'un şiirlerinde tarih, halkının kahramanlıkları ve direncini anlatan unsurlar üzerinden şekillenir. Şair, halkının geçmişteki kahramanlıklarını ve zorluklar karşısındaki mücadelesini anarak, bu kahramanlıkların modern Özbek kimliğini şekillendiren temel öğeler olduğuna dikkat çeker. Yusuf, tarihi bir zaman diliminden ziyade, tarihsel olayları bugüne taşımayı amaçlar. Geçmişteki zaferler, halkın kültürel kimliğini pekiştirirken, bu kahramanlıklar halkın bugünkü kimliğini de oluşturan dinamiklerden biridir.

Sovyet tarih anlayışı, yerel millî kahramanları Pantürkizm ve Panturanizm'le ilişkilendirerek marjinalleştirmiştir. Emir Timur gibi şahsiyetlerin halk nezdindeki itibarı ancak 1980'li yılların sonunda kısmen geri kazanılabilmiştir (Khalid, 2007, s. 168–170).

Yusuf, tarihî kahramanlıkları anlatırken, halkın geçmişteki kahramanlıklarından ilham aldığını belirtir: "Geçmişin kahramanları, bizlere sadece zaferi değil, kimliğimizi de bıraktı". Bu dizeler, geçmişin millî kimlik üzerindeki etkisini ve halkın tarihiyle kurduğu güçlü bağı ortaya koyar. Kahramanlık, halkın geçmişten bugüne taşıdığı değerlerin bir simgesi olarak şiirlerde vurgulanır.

Muhammad Yusuf, şiirlerinde tarihî şahsiyetleri ve onların millet için yaptıklarını sıkça hatırlatmaktadır. Onun şiirlerinde Emir Timur, Babür, Alişir Nevâyi gibi isimler, sadece tarihî figürler olarak değil, aynı zamanda bugünün kimliğini şekillendiren kahramanlar olarak sunulmaktadır.

Örneğin, « Mingtepe" adlı şiirinde şu dizeler yer almaktadır:

"Kadim Dovan ülkesi diye anılmış,

Timur babam gözlerini dikmiş sana.

Dört bir yanında dört bin dünya dönmüş,

Eyvanından Kutaybalar kovulmuş.

Bir ülkesin, hür ülkesin, bir söz olmuşsun,

Kızların bile kılıçla dost olmuştur..." (Salamova, 2005, s. 56)

Burada, Timur'un Özbek kimliği üzerindeki etkisi vurgulanmakta ve halkın tarihten ders alması gerektiği anlatılmaktadır. "Kadim Dovan ülkesi diye anılmış" mısrasında tarihî Dovan (Davon) ülkesine gönderme yapılarak, geçmişin ihtişamına dikkat çekilmektedir. "Timur babam gözlerini dikmiş sana" mısrasında ise Emir Timur'un tarihî mirası ve güçlü yönetimi vurgulanmakta-

dır. "Dört bir yanında dört bin dünya dönmüş" mısrasında bu bölgenin tarih boyunca önemli bir merkez olduğu ve büyük devletlerin etkileşim alanında bulunduğu anlatılmaktadır. "Eyvanından Kutaybalar kovulmuş" mısrasında ise İslam ordularının komutanlarından Kutayba bin Müslim'in bölgeden sürüldüğü tarihî olaylara bir gönderme yapılmaktadır. Son iki mısrada ise ülkenin bağımsız olduğu ve kendi kimliğiyle var olduğu, ülkenin sadece erkeklerinin değil, kadınlarının da savaşçı ruhlu olduğu ve gerektiğinde vatanı savunmaya hazır olduğu anlatılmaktadır. Şair, halkın geçmişteki kahramanlıklarını yücelterek, onların bugün de aynı ruhla mücadele etmesi gerektiğini savunur. Özellikle «Koyuverin» adlı şiirinde şu dizeler bu temayı işlemektedir:

"Yurdum, tükenmez özlemlerin var,

Taşları bile ağlatan destanların var,

Geçmişini düşündükçe yüreğim sızlar,

Göğsün şehit oğullarınla dolu." (Yusuf, 2004, s. 31)

Burada, vatan için verilen mücadelelerin unutulmaması gerektiği, geçmişte vatan için can verenlerin bugüne rehberlik ettiği vurgulanmaktadır.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde, geçmiş sadece bir nostalji unsuru değil, aynı zamanda geleceği şekillendiren bir unsur olarak ele alınmaktadır. "Saylanma" adlı eserinde, geçmişin bugünü nasıl etkilediğini şu dizelerde görmek mümkündür:

"Tarihinin sayfaları tomar tomar,

Yazmakla bitmez asla.

Her minarenin altında binlerce,

İğneyle kazılmış iz var.» (Mirzahakimova, 2007, s. 315)

Burada, tarihî olayların ve geçmişin, halkın kimliğini şekillendirdiği ve onun varlığını sürdüren temel taşlardan biri olduğu anlatılmaktadır.

Şair Muhammad Yusuf, vatan için canlarını feda eden Behbudi, Çolpan, Fitrat, Münavvar Kari gibi Cedidcilerin hatırasına özel bir vurgu yapar ve onları anar.

"Sen öyle bir bostansın ki, çiçeklerin solmaz,

Kıyamette bile ışığın sönmez."

Veya:

"Çağırırsan, bağrın yiğitlerle dolar,

Nehir gibi taşar, rüzgâr gibi eser.

Yoklardan koşup Çolpan'ın gelir,

Ana Türkistan, sana ne oldu?" (Salamova, 2005, s. 9-10)

Bu şiir, millî kimliğin temel unsurlarından biri olan tarihî hafızayı canlı tutma ve Türkistan'ın bağımsızlık ruhunu koruma düşüncesini içerir. Muhammad Yusuf'un şiirlerinde tarih ve kahramanlık temaları, geçmişin gücünü bugüne taşıyan unsurlar olarak sunulmaktadır. Şair, tarihi yalnızca anlatmakla kalmaz, onu bir kimlik ve aidiyet kaynağı olarak ele alır. Özellikle Emir Timur, Alişir Nevâyî gibi figürlerin şiirlerde sıkça anılması, Özbek halkının geçmişine olan bağlılığını ve bu bağlılığın bugünü nasıl şekillendirdiğini göstermektedir.

Bu bağlamda, Muhammad Yusuf'un şiirleri, geçmişi unutmayarak geleceği şekillendirme çağrısıdır. Halkın tarihini bilmesi, kahramanlarına sahip çıkması ve geçmişten ders alarak bugünü inşa etmesi gerektiğini vurgular.

4. 4. Kültürel Değerler ve Gelenekler: Kimliğin Geleceğe Aktarılması

Sovyet rejimi geleneksel dini ritüelleri "gericilik" olarak tanımlamış; ibadet yerleri kapatılmış, bayramlar yasaklanmıştır. Bu şartlarda kültürel geleneklere bağlılık, yalnızca bir yaşam tarzı değil, aynı zamanda direnişin ifadesidir (Kamp, 2006, s. 183).

Yusuf'un şiirlerinde millî kimlik, kültürel değerler ve geleneklerle iç içe geçer. Şair, halkının geleneksel yaşam biçimlerini, inançlarını ve ritüellerini şiirlerinde yüceltir. Geleneksel değerler, Özbek halkının kimliğinin temel taşlarıdır ve Yusuf, bu değerleri modern çağda da yaşatmanın önemini vurgular. Özbek halkının kültürel mirası, Yusuf'un şiirlerinde hem halkın geçmişiyle bağ kurma hem de bu mirası geleceğe taşıma amacıyla kullanılır. Şair, halkının kültürünü ve geleneklerini şiirlerinde işlemekte, millî kimliği güçlendiren bir araç olarak kullanmaktadır.

Yusuf, halkının kültürel mirasının korunması gerektiğini söyler: "Her gelenek, bir halkın ruhunun yansımasıdır. Onları korumak, kimliğimizi korumaktır" (Yusuf, 2001a). Bu görüş, şairin halkının geleneklerine ve kültürel mirasına olan bağlılığını ve bu öğelerin millî kimlik açısından taşıdığı önemi gösterir. Gelenekler, halkın ortak belleğiyle ve kültürel zenginliğiyle doğrudan ilişkilidir. Yusuf, halkının bu değerleri yaşatarak, kimliklerini modern dünyada da koruyabileceklerini savunur.

Muhammad Yusuf'un, "Özbek'im" şiiri, Özbek halkının tarihî kimliğini, ekonomik ve kültürel mirasını, geçmişteki büyüklüğünü ve geniş coğrafî etkisini vurgulayan millî bir kimlik manifestosu niteliğindedir. Muhammad Yusuf, milletinin köklü geçmişini hatırlatarak, ona sahip çıkılması gerektiğini güçlü bir şekilde ifade etmektedir.

"Bilgeliğin aktığı yollar ve patikalarda yürüyen,
Şam ve Irak'a hasretle bakan bir Özbek'im.
Dünyaları saran ipeğe,
Altın çanlı kervanlara sahip bir Özbek'im?" (Salamova, 2005, s. 30)

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde büyüklere saygı ve aile içindeki roller, geleneklerin en önemli parçalarından biri olarak öne çıkmaktadır. "Beşinci Oğul" adlı eserinde, annenin ve büyüklerin hayatın merkezinde olduğu şu dizelerde işlenmiştir:

"Annesiz ev, ışıksız gece,
Şimdi düşündüm de,
Kalbimi yakan dertlerim,
Hangisini anlatayım?
Sensiz sokağım neşesiz,
Evde bile huzur yok,
Meleği terk etmiş
Eşiğimdeyim, annem." (Mirzahakimova, 2007, s. 302)

Burada anne figürü, yalnızca bir birey değil, kültürel değerlerin taşıyıcısı ve ailenin manevi direği olarak görülmektedir. Geleneksel aile yapısında annenin çocuklarına kültürel değerleri aktardığı vurgulanmaktadır.

Muhammad Yusuf'un "Doppi" (Takke) adlı şiiri, geleneksel kültürel değerlerin yok oluşu, modernleşmenin kimlik üzerindeki etkisi ve toplumsal değişimin birey üzerindeki yansımaları açısından dikkat çeken bir eserdir. Şair, takkenin (doppi) sıradan bir giysi parçası olmadığını, onun bir kimlik ve kültürel miras taşıyıcısı olduğunu vurgulamaktadır. Ancak modernleşmeyle birlikte insanların geleneksel kıyafetleri terk etmesi, şairin gözünde kültürel kimliğin zayıflaması anlamına gelmektedir. Bu şiir, geleneksel unsurların ve kültürel değerlerin korunmasının önemini, ancak bunların zamanla unutulmaya yüz tuttuğunu göstermesi açısından, kimliğin geleceğe aktarılması meselesine dair önemli bir eleştiridir.

Şiirin temel unsurlarından biri doppinin (Özbek takkesinin) sadece bir giysi değil, aynı zamanda bir kimlik ve gelenek taşıyıcısı olduğudur.

"Takke giymeyi bıraktı insanlar,

Bir şairden, bir yazardan başka.

Saçlar düzgün, adımlar da düzgün,

O (takke) başa ağırlık yapıyor artık…" (Yusuf, 2004, s. 51)

Bu dizelerde, modernleşmenin getirdiği dönüşümün kültürel kıyafetler üzerindeki etkisi açıkça görülmektedir. Eskiden herkesin giydiği doppi, artık yalnızca bir avuç insanın, özellikle de sanatçı ve entelektüellerin taşıdığı bir miras hâline gelmiştir. Bu durum, kültürel mirasın halk arasında yaygınlığını kaybettiğini ve kimliğin yavaş yavaş erozyona uğradığını gösteren bir sembol hâline gelmiştir.

Muhammad Yusuf, kültürel kıyafetlerin ve geleneklerin yalnızca fiziksel olarak değil, zihinsel ve ruhsal olarak da terk edilmesinden endişe duymaktadır.

"Bu nasıl bir felaket, ne biçim bir ticaret?

Takke giymeyi bıraktı halk.

Başa layık bir takke mi kalmadı,

Yoksa baş mı artık takkeye layık değil?" (Yusuf, 2004, s. 52)

Burada iki temel soru sorulmaktadır: "Doppi mi artık anlamsızlaştı? (Yani kültürel unsurlar zamanın gerisinde mi kaldı?) Yoksa insanlar mı ona layık değil? (Yani halk, kendi kültürel değerlerinden mi uzaklaştı?)

Bu sorular, modernleşmeyle birlikte geleneksel kültüre olan ilginin azalmasının bir kayıp mı, yoksa kaçınılmaz bir değişim mi olduğu konusundaki derin bir sorgulamayı ifade etmektedir. Şair, insanların kültürel kimliklerine olan duyarsızlıklarını eleştirerek, geleneğin yok olmaması gerektiğini savunmaktadır.

Şiirin son kısmında şair, modern dünyada sanatın ve kültürel mirasın maddi karşılığının nasıl küçümsendiğini eleştirmektedir.

"Şöhretimi tatlı bir dilim

Kavuna değişirim.

Bütün yazdığım şiirleri

Bir kâse sümölöğe değişirim." (Yusuf, 2004, s. 52)

Burada manevi değerlerin, basit ve geleneksel unsurlarla değiştirilebileceği anlatılmaktadır. Şair, ün, şöhret ve modern dünyanın sunduğu maddi imkânları, kültürel mirasın sıcaklığı ve ruhaniyeti karşısında önemsiz görmektedir. Özellikle «sümölök" gibi geleneksel bir Özbek yemeğine yapılan vurgu, kültürel mirasın sadece somut nesnelerle değil, aynı zamanda mutfak kültürüyle de yaşatılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Muhammad Yusuf'un şiirlerinde kültürel değerler ve gelenekler, sadece geçmişin bir parçası değil, aynı zamanda bugünü şekillendiren ve geleceğe aktarılması gereken millî unsurlar olarak ele alınmaktadır. Şair, geleneklerin bireysel kimlik, aile yapısı, halk kültürü ve toplumsal hafıza açısından büyük bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Bu bağlamda, Muhammad Yusuf'un şiirleri, modernleşme sürecinde geleneklerin unutulmaması gerektiğini hatırlatan güçlü bir kültürel mesaj içermektedir.

4. 5. Yusuf'un Millî Kimlik Anlayışı: Kimlik, Direnç ve Gelecek

Millî kimliğe dair her ifade, Sovyet baskı rejiminde potansiyel bir tehdit olarak görülmüştür. Bu nedenle Yusuf'un şiirleri yalnızca kültürel değil, aynı zamanda politik bir direniş manifestosu olarak da değerlendirilebilir.

Muhammad Yusuf, şiirlerinde millî kimliği yalnızca bir aidiyet duygusuyla tanımlamaz; o, aynı zamanda bir kültürel direncin, halkın tarihsel mücadelesinin ve geleceğe bırakılacak mirasın bir ifadesi olarak görür. Yusuf'un şiirlerinde millî kimlik, halkın dilini, kültürünü, geleneklerini ve tarihini koruyarak şekillenen bir kimlik anlayışıdır. Yusuf, bu kimliği hem halkının geçmişini yaşatarak hem de modern dünyada bu kimliği güçlü tutarak koruma çabasındadır. Şairin eserlerinde millî kimlik unsurları, halkın kültürel dirençlerinin ve kimliklerini geleceğe taşımadaki kararlılıklarının bir yansımasıdır. Yusuf'un şiirleri, millî kimliğin inşa edilmesinde ve halkın geleceğe umutla bakmasında önemli bir edebi araç olarak karşımıza çıkar.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde millî kimlik, halkın varlığı ve tarihiyle iç içe geçmiş bir kavram olarak ele alınmaktadır. Kimlik, sadece bir aidiyet unsuru değil, aynı zamanda halkın bağımsızlık mücadelesi ve varlığını sürdürme kararlılığıyla doğrudan ilişkilidir. Özellikle «Millet ol, halkım!» adlı şiirinde şu dizeler, halkın kimlik bilincini ve mücadele ruhunu açıkça göstermektedir:

"Dünyaya bak, senin gibi kim var daha,

Ne şanı senin gibi, ne derdi senin gibi kim var daha?

Millet olmaya senin kadar layık kim var daha?

Maziyi hatırlamak istiyorsan, millet ol, halkım!" (Salomova, 2005, s. 115)

Bu dizelerde millî kimliğin tarihî mirasa dayandığı ve halkın geçmişine sahip çıkmasının, kimliğini korumanın bir yolu olduğu anlatılmaktadır. Şair, bilgi ve irfanla bezenmiş şiirlerinde mutlaka, Emir Timur ve Alişir Nevâyî'yi özel bir saygıyla anar. Onun tarihe olan ilgisi, millet çocuklarının manevi değerlerle donanmış ve ilim sahibi olmalarının önemini vurgular; bunu da tarihte yaşamış millî kahramanlardan öğrenmek gerektiğini yazar. Muhammad Yusuf'un "Akademi" şiiri, millî kimliğin inşasında ilmin, tarihî kahramanların ve kültürel mirasın önemini vurgulayan güçlü bir metindir. Şair, geçmişin izlerini takip ederek, geleceğin ancak bilgiyle ve azimle inşa

edilebileceğini savunmaktadır. Şiirde Türk-İslam dünyasının büyük devlet adamları, savaşçıları, sanatçıları ve ilim insanları hatırlatılarak, millî kimliğin tarihî kökenlere dayandığı vurgulanmaktadır:

"Tahttan inse bile attan inmeyen,

Atalarınız ev değil, devlet kuran.

Yurdu için omuzlarında dağlar taşıyan,

Rustam'ları, Farhod'ları, ilim isteyin." (Salamova, 2005, s. 24)

Bütün bu ifadeler, millî kimliğin köklerinin geçmişe dayandığını ve bugünün nesillerinin bu mirası koruyarak geleceğe taşımakla yükümlü olduklarını hatırlatmaktadır. Bu dizelerde, Türk tarihinin kahramanlıkla yoğrulmuş olduğu, geçmişteki liderlerin ve savaşçıların yalnızca fiziksel olarak değil, fikirsel ve ideolojik olarak da bir mücadele verdiği anlatılmaktadır.

Şiirin en güçlü vurgularından biri, bağımsızlığın korunması ve millî kimliğin diri tutulması için ilmin gerekliliğidir. Şair, mücadele ruhunun sadece fiziksel savaşlarla değil, bilgiyle de sürdürülebileceğini dile getirmektedir:

"Gözünü açar açmaz yedi denizi dolaşan,

Yedi dilde konuşan, bizim dilimiz güçlü.

Vatanında Taç Mahal'leri yükselten sultan

Babür'leri, Behzod'ları, ilim isteyin." (Salamova, 2005, s. 24)

Bu dizelerde ilim ve sanatın bir milletin kimliğini koruyup yücelten en büyük unsurlar olduğu anlatılmaktadır. Bu bölüm, millî kimliğin ancak güçlü bir ilim ve kültürel bilinçle korunabileceği mesajını vermektedir.

Muhammad Yusuf'un şiirinde gelecek perspektifi, ilim yoluyla şekillendirilmiştir. Gelecek nesillere sadece tarihî kahramanları hatırlatmak değil, aynı zamanda onların bıraktığı miras doğrultusunda ilme sarılmalarını sağlamak gerektiği vurgulanmaktadır:

"Hak yolunda siz ilmin ümmetleri,

Halk yolunda doğruyu gösteren, azimliler.

Yardım olsun Yesevî'nin hikmetleri,

Baba Meşreb'in öğütleri, ilim isteyin.» (Salamova, 2005, s. 24)

Bu dizelerde, ilmin kutsallığı ve onun halk için bir rehber olduğu fikri öne çıkmaktadır. Son bölümde şair, ilim sahibi olan nesillerin toplumun geleceğini şekillendireceğini ve bağımsız bir milletin temelini oluşturacağını dile getirmektedir:

"İlim isteyin, ardından ibretler yağsın,

İhlasınızdan, azminizden güç aksın.

Arkanızdan gururla yükselsin millet,

Türkistan'ın kurtuluşu, ilim isteyin!" (Salamova, 2005, s. 24)

Burada bilginin bir miras olduğu ve nesiller boyunca aktarılarak milletin bağımsızlığını sağlayacağı düşüncesi anlatılmaktadır.

Muhammad Yusuf'un "Akademi" şiiri, millî kimliğin geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki bağını ilim üzerinden ele alan güçlü bir eserdir. Şair, tarihî kahramanların ve kültürel mirasın önemine vurgu yaparken, kimliğin korunması ve geleceğe aktarılması için en büyük gücün bilgi olduğunu vurgulamaktadır.

Millî kimlik, yalnızca bireysel değil, toplumsal bir dayanışma ve kolektif bilinç ile güçlenir. Yusuf'un şiirlerinde halkın birlikte hareket etmesi gerektiği sıkça vurgulanır. "Millet ol, halkım!" adlı eserinde şu dizeler bu düşünceyi desteklemektedir:

"Var olan milletin evlatları birbirini yüceltir,

Olmayan milletin evlatları birbirini yer.

Bir ol artık, onurunla dimdik dur,

Millet ol, halkım! Millet ol, halkım! Millet ol, halkım!" (Salomova, 2005, s. 115)

Burada halkın birlik olması gerektiği, aksi halde kimliğini kaybedeceği anlatılmaktadır. Millî kimlik, ancak toplumsal dayanışma ile sürdürülebilir.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde gelecek nesillere kimlik bilincinin aktarılması, millî kimliğin sürekliliğini sağlayan en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. "Yakup Mergan" adlı şiirinde şu dizeler, kimliğin gelecek kuşaklara miras bırakılması gerektiğini anlatmaktadır:

"Bu kapı sessizce açılıp durmaz,

Parmağını tanıyıp ağlar bu kapı." (Yusuf, 1989a, s. 9)

Burada geçmişin kapısının her zaman açık olması gerektiği ve kimlik bilincinin devam ettirilmesinin önemine dikkat çekilmektedir.

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde millî kimlik, direnç ve geleceğe umutla bakış bir bütün olarak ele alınmaktadır. Şair, halkın birlik içinde kimliğini koruması gerektiğini, bunun geçmişten gelen bir sorumluluk olduğunu ve gelecek kuşaklara aktarılmasının zorunlu olduğunu vurgulamaktadır.

Onun şiirleri, Özbek halkının kimlik bilincini güçlendiren, tarihini hatırlatan ve geleceğe umutla bakmasını sağlayan güçlü birer edebî miras niteliğindedir.

Sonuç

Muhammad Yusuf'un şiirlerinde millî kimlik unsurlarının derinlemesine işlendiği gözlemlenmektedir. Şairin eserlerinde millî kimlik, dil, toprak, tarih ve kültür gibi temel unsurlar üzerinden inşa edilmekte ve Özbek halkının kültürel mirasını yaşatma çabaları ön plana çıkmaktadır. Yusuf'un şiirleri, millî kimliğin yalnızca bireysel bir aidiyet duygusunun ötesine geçtiğini, halkın geçmişini, kültürünü, direncini ve kimliğini koruma mücadelesinin bir yansıması olduğunu göstermektedir. Şair, bu unsurları, halkının tarihsel deneyimlerinden, kültürel değerlerinden ve kolektif hafızasından beslenerek eserlerine taşımaktadır.

Dil, Yusuf'un şiirlerinde millî kimliğin şekillenmesinde en önemli araçlardan biri olarak öne çıkar. Yusuf, dilin sadece iletişimde kullanılan bir araç olmadığını, bir halkın kimliğini, düşünsel dünyasını, tarihini ve kültürünü taşıyan bir varlık olduğunu vurgular. Özbek Türkçesinin saflığına ve gücüne verdiği değer, dilin halkının kimliğinin temel taşı olarak korunması gerektiğini savunur. Yusuf, şiirlerinde dilin kaybolmasının, halkın kimliğinin kaybolması anlamına geldiğini ifade eder ve dilin korunmasını millî kimliğin yaşatılması için bir gereklilik olarak sunar. Bu noktada, dilin

korunması ve halkın öz dilinde edebiyat üretmesi, halkın modern dünyada kimliğini sürdürebilmesi için bir direniş biçimi haline gelir. Toprak ve vatan temaları da Yusuf'un şiirlerinde millî kimliğin temel yapı taşları olarak belirginleşir. Vatan, bir halkın geçmişiyle, kültürüyle, direnişiyle ve kolektif hafızasıyla doğrudan ilişkilidir. Şair, Özbek halkının vatanına olan sevgisini ve toprağa bağlılığını, millî kimliğin bir parçası olarak işler. Bu temalar, yalnızca coğrafi bir aidiyetin ötesinde, halkın kültürel ve tarihsel kimliğinin şekillenmesinde önemli bir sembol olarak kullanılır. Yusuf'un şiirlerinde vatan, halkının geçmişteki zaferlerini, mücadelesini ve kültürel mirasını taşıyan bir mekân olarak yüceltilir. Tarih de Yusuf'un şiirlerinde millî kimliğin oluşmasında önemli bir yer tutar. Şair, halkının tarihî kahramanlıklarını, kültürel direncini ve geçmişteki zaferlerini şiirlerine dâhil ederek, bu tarihî öğelerin günümüzdeki kimliği şekillendirmede önemli bir rol oynadığını gösterir. Yusuf, geçmişin kahramanlıklarının ve mücadelelerinin, halkın modern kimliğini pekiştiren temel unsurlar olduğuna inanır. Bu tarihî öğeler, şairin millî kimlik anlayışında halkın geçmişini ve tarihsel mücadelesini yaşatmanın, halkın kimliğini güçlendirmenin bir yolu olarak karşımıza çıkar. Yusuf'un şiirlerinde millî kimlik, kültürel değerler ve geleneklerle iç içe geçer. Şair, halkının kültürünü, geleneklerini ve yaşam biçimlerini yücelterek, bu değerlerin halkın kimliğinin korunmasında taşıdığı önemi vurgular. Gelenekler, Özbek halkının kimliğinin ve kültürel mirasının korunmasında önemli bir rol oynar. Yusuf, şiirlerinde, halkının geleneksel yaşam biçimlerinin ve kültürel değerlerinin yaşatılmasını savunur. Bu değerler, halkın kimliğinin bir parçası olarak, modern dünyada da yaşatılmalıdır.

Sonuç olarak, Muhammad Yusuf'un şiirleri, millî kimlik oluşturma ve koruma sürecinin önemini vurgulayan güçlü bir edebi araçtır. Yusuf, şiirlerinde, halkının dilini, kültürünü, tarihini ve toprakla olan bağlarını işlerken, millî kimliğin sadece bir aidiyet duygusunun ötesinde, halkın geçmişinin, kültürel birikiminin ve direncinin bir yansıması olduğunu ortaya koymaktadır. Dilin korunması ve güçlendirilmesi, halkın kimliğini geleceğe taşımanın bir yolu olarak görülmektedir. Yusuf'un şiirleri, sadece bireysel bir kimlik inşası değil, aynı zamanda toplumsal bir kimlik mücadelesinin ve kültürel direncin ifadesidir. Yusuf'un eserleri, millî kimliğin edebiyat aracılığıyla nasıl korunabileceğini ve geleceğe nasıl taşınabileceğini gösteren önemli bir örnek teşkil etmektedir. Şairin şiirleri, halkın kültürel mirasını koruma, bu mirası yaşatma ve modern dünyadaki etkiler karşısında halkın kimliğini ayakta tutma mücadelesinin bir yansımasıdır. Muhammad Yusuf'un şiirlerinde millî kimlik unsurlarının bu şekilde güçlü bir şekilde yer alması, onu yalnızca bir şair değil, halkının kültürel direncinin bir sembolü ve millî kimliğinin savunucusu yapan bir özellik taşır. Yusuf'un şiirleri, millî kimliğin yalnızca bir geçmişin izlerini taşımakla kalmayıp aynı zamanda bu kimliği modern dünyada yaşatmanın yollarını arayan bir düşünsel çaba olarak da değerlendirilebilir. Şairin eserleri, halkının kimliğini ve kültürünü koruma mücadelesinde önemli bir adım atmakta ve bu mücadelenin nasıl bir edebi araçla güçlendirilebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, Yusuf'un şiirleri, millî kimliğin sadece bir kültürel değer değil, aynı zamanda bir halkın varlık mücadelesinin bir ifadesi olarak karşımıza çıkar.

Extended Abstract

The formation of national identity is a dynamic and multifaceted process encompassing linguistic, cultural, historical, and sociopolitical dimensions. Especially in postcolonial societies, the construction of national identity becomes vital for reclaiming suppressed cultural narratives and affirming collective memory. Literature, particularly poetry, is instrumental in reflecting, preserving, and reshaping people's values, traditions, and historical consciousness. This study

investigates how Muhammad Yusuf, a seminal figure in modern Uzbek literature, engages with national identity themes in his poetry and contributes to the cultural self-definition of the Uzbek nation. Muhammad Yusuf (1954–2001) is widely regarded as a "national poet" in Uzbekistan for his deep emotional connection to his people and his dedication to cultural and historical themes. Born in the Soviet era and writing through a period of profound sociopolitical transformation, Yusuf's poetry became a medium for expressing resistance against cultural erasure and a voice for the aspirations of a nation rediscovering its identity. His work combines traditional Uzbek poetic forms with modern nationalist sentiment, creating a unique literary language that bridges past and present. This article analyzes Yusuf's poetic strategies for representing national identity, focusing on several key thematic areas: language, homeland, cultural heritage, historical memory, and collective resilience. One of the central arguments is that Yusuf considers language not merely as a communicative tool but as the core of national identity. His use of pure, idiomatic Uzbek serves as an act of linguistic preservation and a statement of cultural autonomy. The analysis emphasizes his poem "Ana Dilim, Affet Beni" ("Forgive Me, My Mother Tongue"), which laments the neglect of native language and symbolically calls for a cultural awakening rooted in linguistic heritage.

In addition to language, the homeland (vatan) motif occupies a central place in Yusuf's poetry. The homeland is portrayed not only as a geographical space but also as a sacred realm that embodies the historical and spiritual values of the nation. In poems such as "Millet Ol, Halkım!" ("Become a Nation, My People!"), Yusuf calls for unity, remembrance, and a renewed national consciousness that binds the people through shared history and geography. These poems function as literary resistance against the de-territorialization policies of the Soviet regime, which aimed to weaken local identities through administrative restructuring and cultural homogenization. Another important thematic dimension in Yusuf's work is historical memory and the revalorization of national heroes. Under Soviet historiography, figures such as Emir Timur, Fitrat, and Cholpan were marginalized or labeled as reactionary. Yusuf's poetry reclaims these personalities as national pride and intellectual resilience symbols. His references to them are not nostalgic but are imbued with a sense of duty to honor the sacrifices and wisdom of past generations. This approach positions poetry as a space where cultural amnesia is contested, and historical justice is pursued. Cultural values and traditions, too, are central to Yusuf's national identity discourse. His poetry draws upon folk traditions, music, and rituals to highlight the richness of Uzbek heritage. At the same time, he critiques the loss of traditional practices in the face of modernization. Poems like "Doppi" use the traditional Uzbek skullcap as a metaphor for fading cultural consciousness. This demonstrates how Yusuf's poetry functions as an archive of tradition and a critical lens through which modern Uzbek identity is examined and challenged.

Finally, the study emphasizes Yusuf's vision for the future, which is deeply tied to knowledge, education, and moral responsibility. His poem "Akademi" offers a blueprint for cultural revival grounded in historical awareness and scholarly dedication. The poet urges future generations to learn from the past and uphold their identity through knowledge and ethical strength, framing education as a personal and national imperative. In conclusion, Muhammad Yusuf's poetry provides a rich textual landscape for exploring the construction of national identity in post-Soviet Uzbekistan. Through the interplay of language, history, geography, and culture, his works articulate a vision of Uzbek identity rooted in tradition and open to renewal. His poetic voice remains influential in shaping cultural consciousness. It serves as a crucial point of reference in understanding how literature can function as a force of national reconstruction in transitional societies.

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. / This study does not require ethics committee approval, and the data used was obtained from literature review/published sources.

Yapay Zeka Kullanımı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / **Use of Artificial Intelligence:** No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

Kaynakça

Açık, F. (2013). "Abdulla Oripov'un Şiirlerinde Özbek Kimliği ve Özbekistan". *Gazi Türkiyat*, Güz/13: 45-58

Aksan, D. (2003). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Anderson, B. (1993). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökeni ve Yayılması*. Çev. İskender Savaşır. İstanbul: Metis Yayınları.

Arslan, M. S. (2021). "Muhammad Yusuf'un Şiirlerinde Millet, Vatan ve Anadili". *O'zbek Mutafakkirlarining Til Nazariyasiga Oid Qarashlari*: 93-105. Taşkent, Özbekistan.

Assmann, J. (2008). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. Çev. A. Tekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Avazov, N. (2021). "Behbudiy va Muhamad Yusuf Ijodida Turkiston Mavzusi". *Vatan va muhabbat kuychisi*: 36-39. Toshkent: O'zbekiston Davlat San'at va Madaniyat Instituti.

Bostancı, M. N. (1998). "Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik". *Türkiye Günlüğü,* 50: 38-55.

Çokay Nebioğlu, R. (2021). "Postmodern Çağda Millî Kimliğin Yapımı ve Yapısökümü: İngilizliğin 50 Temel Özü". *Milli Folklor,* 17/130: 44-57.

Ernazarova, G. (2001). "XX. Asr O'zbek Po'eziyasida Milliy Tafakkur va Uning Badiiy Talqini (Cho'lpon, G'. G'ulam, A. Oripov Misolida)". Doktora Tezi Avtorefarati. Toshkent.

Frank, A. J. (1998). *Islam and the Soviet Union: From the Second World War to Gorbachev*. Palgrave.

Gökalp, Z. (2007). *Bütün Eserleri-1 Kitaplar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hutchinson, J. (2000). *Nationalism: A New History*. Oxford University Press.

İsmailov, B. (2018). *Muhammad Yusufning Adabiy Kimligi va She'riyatga Qarashi*. Toshkent: Toshkent Universiteti nashrlari.

Kamp, M. (2006). *The New Woman in Uzbekistan: Islam, Modernity, and Unveiling under Communism*. Seattle: University of Washington Press.

Khalid, A. (2007). *Islam after Communism: Religion and Politics in Central Asia*. Berkeley: University of California Press.

Koçkorov, U. (2014). *Muhammad Yusuf Zamondoshlari Hotirasida*. Toshkent: Adib Nashriyoti.

Mirzahakimova, Z. (2007). *Muhammad Yusuf Saylanma*. Toshkent: Sharq Nashriyoti.

Northrop, D. (2004). *Veiled Empire: Gender and Power in Stalinist Central Asia*. Ithaca: Cornell University Press.

Özkan, M. (2012). "Sovyetler Birliği'nde Milliyet Politikaları ve Orta Asya". *Türk Dünyası Araştırmaları*, 197, 67–86.

Sakallı, E. (2015). "Türk Dünyası Şairlerinde Millî Kimlik Simgesi Olarak Ana Dili". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi,* 39: 179-196.

Salomova, N. (2005). *Muhammad Yusuf Halq Bol, Elim*. Toshkent: O'zbekiston Nashriyoti.

Seferoğlu, E. (2018). “Ben’den Biz’e: Bahtiyar Vahapzade’nin Şiirlerinde Milli Kimlik İnşası”. *SOBİDER*, 31: 375-383.

Smith, A. D. (1991). *National Identity*. London: Penguin Books.

Smith, A. D. (2022). *Milli Kimlik*. Çev. Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tursunov, S. (2017). “Muhammad Yusuf İjodida Milliylik va Zamonaviylik”. *O‘zbek Tili va Adabiyoti*, 5, 25–34.

Yuldashev, M. (2021). “Muhammad Yusuf She’rıyatının Tili”. O’zbekiston *Xalq Shoiri Muhammad Yusuf – Vatan va Muhabbat Kuychisi*: 36-39. Toshkent: O‘zbekiston Davlat San’at va Madaniyat Instituti.

Yuldashev, M. ve Sağlam, S. (2020). “Bağımsızlık Dönemi Özbek Edebiyatı”. *Türk Dünyasında Çeyrek Asırlık Edebi Tecrübe: Millî Ruh ve Edebiyata Yansıması*. 139-157. ed. Orhan Söylemez – Ömer Faruk Ateş. Ankara: BENGÜ.

Yusuf, M. (2004). *Iymon Qoshigi*. Andijon Nashriyot-Matbaa.

Yusuf, M. (2001a). *Saylanma*. Toshkent: Sharq.

Yusuf, M. (2001b). *Tanish Teraklar*. Toshkent: Gafur Gulam Adabiyot va San’at Nashriyoti.

Yusuf, M. (1994). *Yolg’anchi Yor*. Toshkent: Gafur Gulam Adabiyot va San’at Nashriyoti.

Yusuf, M. (1992). *Erka kiyik*. Farg‘ona: Yozyovon.

Yusuf, M. (1991a). *Halima Enam Allalari*. Toshkent: Cholpon.

Yusuf, M. (1991b). *Işq Kemasi*. Toshkent: Gafur Gulom Nomidagi Adabiyot va San’at Nashriyoti.

Yusuf, M. (1991c). *Konglimda Bir Yor*. Toshkent: Yozuvchi Nashriyoti.

Yusuf, M. (1989a). İltijo. Toshkent: Yosh Gvardiya Nashriyoti.

Yusuf, M. (1989b). *Uyqudagi qiz*. Toshkent: Gafur Gulam Adabiyot va San’at Nashriyoti.

Yusuf, M. (1987). *Bulbulga Bir Gapim Bor*. Toshkent: Gafur Gulom Nomidagi Adabiyot va San’at Naşriyoti.

Yusupov, M. (2004). *Mening Do‘stim Muhammad Yusuf*. Toshkent: G‘afur G‘ulom Nomidagi Adabiyot va San’at Nashriyoti.